VERSLAG VAN HET ZUSTERFEEST.

30 NOVEMBER 1869.

TE BATAVIA,
BIJ H. M. VAN DORP.
1870.

VERSLAG VAN HET ZUSTER-FEEST.

VERSLAG

VAN HET

ZUSTER-FEEST;

GEGEVEN OP

30 NOVEMBER 1869,

IN DE

Loge „De Ster in het Oosten,"

DOOR DE

VRIJMETSELAREN

VAN

BATAVIA.

TE BATAVIA,
BIJ H. M. VAN DORP.
1870.

BAT GENOOTSCHAP VAN KENW

Item id: 0210202021

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.
Tanggal : 9 Maret 2012
No. Induk : 20143/PN-MUSEUM/'12
BIB - ID : 10629760
Beli / Hadiah : Ex. Museum

„Wat was de rede, die de Vrijmetselaren van Batavia heeft bewogen, om in het jaar 1869 op 27 November een gedenkwaardig Maçonniek Feest te vieren; en hoe kwamen zij tot het loffelijk besluit, om hunne Zusters tegen 30 November tot het bijwonen van een Damesfeest in de Loge „De Ster in het Oosten" uit te noodigen?" Dit zullen voorzeker wel de eerste vragen zijn, die de Verslaggevers behooren te beantwoorden.

Wie, die een van beide Feesten heeft bijgewoond, zou het „waarom" van de eerste vraag niet weten, en nog de mededeeling verlangen, dat 1 October 1869 de eeuwdag was van het grondwettig bestaan der Loge te Batavia, en daarmede tevens van dat der Vrijmetselarij in Nederlandsch-Indië. Maar of het „waarom" der tweede vraag wel zoo spoedig en juist worde gegeven, is wellicht aan eenigen twijfel onderhevig. En toch, hoe ligt dit, bij het werpen van een enkelen blik in de historie der Bataviasche Broederschap, voor de hand;

en voorzeker is de beantwoording voor hem, die van het feit uitgaat, dat de Vrijmetselaren der 19de Eeuw nazaten zijn van die der 18de, slechts het maken eener op de natuur gegronde gevolgtrekking.

Hulde, liefde en hoffelijkheid: deze waren de deugden van het voorgeslacht tegenover de Vrouw; zij werden door den Vrijmetselaar, die aan hare hoofddeugden eene plaats heeft toegekend in de rij zijner zinnebeelden, met ijver beoefend.

De geschiedenis der Vrijmetselarij leert, dat onze Voorvaderen in Indië op 10 September 1783 aan de Vrouwen een Feest aanboden in de eerste wettig geconstitueerde Loge „La Vertueuse" alhier, en daarmede de deuren der Loge voor haar openzett'en.

Het zal dus geen verwondering baren, dat ook de nazaat de Zusters uitnoodigde tot hem te komen. Vandaar dat wij, de Maçons van het Eeuwjaar des bestaans der Vrijmetselarij, wilden blijk geven van hulde, liefde en hoffelijkheid jegens onze Zusters, en haar derhalve opriepen tot het gemeenschappelijk Feestvieren.

Ligt hierin het „waarom" der uitnoodiging; het „daarom" der komst onzer Gasten worde niet onopgemerkt voorbij gegaan.

Waren onze Zusters eenvoudig met het doel om Feest te vieren Logewaarts gekomen; voorzeker, die komst zou elke beteekenis hebben gemist. Wij kennen veeleer daaraan een karakter toe, en gelooven, dat de Vrouwen onzer jaartelling het bewijs wilden leveren, dat, is de Maçonnerie verediel, en zijn de Vrijmetselaren toegenomen, naarmate de jaren hunner tijdrekening vermeerderden, ook de Zusters bij dien vooruitgang niet achter zijn gebleven. Om dit te bewijzen, verplaatsen wij ons in gedachte terug op het Feest der Zusters op 10 September 1783 door „La Vertueuse" gegeven.

Voor en in een der particuliere gebouwen van de oude veste Batavia, dat destijds ook als Loge diende, heerscht eene meer dan gewone drukte. Het is „half zes" in den namiddag, en van alle kanten komen de Heeren met spoed opdagen, om ingevolge het programma verzameld en met de „ornamenten „van hun rang" versierd te zijn, alvorens de Dames komen, welke „de Secretaris der Loge bij geschreven biljetten en bij „name heeft uitgenoodigd." In de bovenlokalen vergaderd, wachten zij de Zusters af, die inmiddels in het benedenvertrek door „zes Broeders Officieren" worden gerecipiëerd. Weldra komt de Secretaris den Grootmeester berichten, dat alle genoodigden zijn vereenigd, waarop „de Stewarts (de Voorstanders „der Loge)" worden uitgenoodigd de Zusters, die zich inmiddels onder het spelen der muziek en begeleid door de Ceremoniemeesters naar boven begeven, bij den ingang der Logezaal te ontvangen. Nadat zij zijn binnengetreden, worden haar de zitplaatsen aan het boveneinde der zaal aangewezen, en stellen zich de Broeders „naar rang en ouderdom" voor de lager geplaatste zetels. Op het teeken met den „hamer van den „Grootmeester, die teffens als orateur ageert," gaan allen zitten, en zwijgt het speeltuig.

De Grootmeester begroet de Zusters, ze in hoofdzaak navolgender wijze toesprekende:

Beminnelyke Kunne!

Hoe natuurlyk het gevolg ook mag schynen, dat men omtrent die geenen, die wèl doen, wèl denken moet, zoo moesten de Vry Metzelaren hier van echter, helaas! het tegen overgestelde ondervinden.

Het zoude uw verstand beleedigend, uwe daadelyke goedkeuring van ons Broederschap kwetzend zyn, en een te kort doen zyn aan uwe kunde in de geschiedenissen, wanneer ik U de Vry Metzelary in al haare onschuld schetzen wilde, of alle de onheilen, die haar troffen, moest bybrengen.

Genoegzaame getuigenissen geeven onze daagen hiervan op, waar in men de Huichlaary, onder het lievlyk dekkleed van Gods-vrucht, op ons Broederschap in Europa heeft zien losbreeken, en aan haaren vernielenden yver tragten op te offeren.

Dan, onder alle slaagen was de ondraagelykste voor ons Broeders, met de verachting der Kunne gestraft, of haare lievde onwaardig geoordeeld te worden.

De Nyd liet de vooroordeelen ons voor uwe oogen met de swartste verwen afmaalen en de dweepery uwe gevoelige zielen bestormen. Zy verkondigde, dat, daar de Vry M: van haare handelingen het diepst geheim maakt, en de Vrouw zelvs van hunne byeenkomsten uitsloot, de deucht haar beginzel niet zyn kon. Doch, naar maate de weetenschappen in volmaaktheden zyn opgeklommen en het verstand in rypte is toegenoomen, is onze order minder misdadig voorgekoomen. Het reeden-licht is doorgebrooken en de waarheid houdt de nyd en lasterzucht gekluisterd.

Moogen wy nu het vermaak genieten aan onze koninglyke kunst te arbeiden, zo moeten wy, *geliefde Zusters!* uwe Kunne recht doen, en bekennen, dat wy dit ons geluk aan haar te danken hebben. Napels strekt hier van ten onwraakbaaren getuigen.

Het Onverstand verbrak daar, niet lang geleeden, de keetenen, waar aan de Vervolging lag vast geklonken. Zy verbrak den toegang onzer geweide plaatzen, stoorde onze byeenkomsten, en wierp de Broeders in de kerkers, of verjoeg hun uit hun vaderland.

Dan het zien deezer onrechtvaardigheden en het gezucht dier ongelukkigen doorboorde uwe zielen, en manmoedig trad uwe Kunne op, om den verongelykten haare hulp te bieden, en de onschuld te beschermen.

Zy, die op Napels ryks-troon zit, beschermde ons Broederschap; Zy stuitte de Vervolging, ontgrendelde de gevangenissen, riep den verstrooiden Broeders in hun vaderland weder terug, herstelde de verongelykingen, en deedt hun in hunne onzondige werken voortgaan.

Gy waart hier noch niet meede vergenoegd, *beminnelyke Sexe!* maar wilde, door u voor voorstandsters onzes Broederschaps te verklaaren, de wanschapenste vooroordeelen tegen ons te niet doen.

Europa zag het eerst UL. de vergaderingen der Broeders openlyk binnentreeden, hunne byeenkomsten bywonen, en hunne daaden met uwe goedkeuring bekroonen.

En op deez' dach hebt ook GyL: willen toonen, hoe onbepaald uwe lievde zy; hoe zuiver onze kunst, hoe onzondig onze daaden moeten weezen, daar GyL: zelvs tot ons zyt gekoomen.

Ziet daar, myne Broeders! welke verplichting deeze geliefde Kunne op ons gelegd heeft; een eerzuil, die, tot een sieraad haarer eeuw, by het nazaat schitteren zal.

Vergunt my, *gel: Zusters!* dat ik UL: verzeekeren mag, dat deez dach met gulde letters in onze gedenkboeken zal worden ingeschreeven, om denzelven voor ons heilig te doen zyn, en den naneev te doen bevroeden, welk eene dierbaare verplichting de Vry M: aan uwe Sexe hebben.

Vergunt my tevens, dat ik LA VERTUEUSE met haare Leeden, dat ik allen waaren Vry M: in uwe duurende bescherming mag aanbevcelen, en doet ons Broederschap het recht te gelooven, dat de grootste bewonderaars uwer bevalligheden, de yverigste aanbidders uwer volmaaktheden, waaren Vry M: zyn.

Nadat deze, aan den tijdgeest in Indië passende en naar aanleiding van het gebeurde in Napels (1) zoozeer van actualiteit getuigende, sierlijke rede is uitgesproken, zingen de Broeders een lied uit de Lire Maçonne, waarna „de Broeders Stewarts „hier op de Vrouwen met een Vry Metzelaars versierzel aan „een citroen kleurig lint omhangen."

De Grootmeester bedankt alsnu de Zusters met een „geschikt „compliment," en verzoekt haar, den avond in gezelschap der Broeders verder in vroolijkheid door te brengen.

In defligen optocht, onder het spelen der muziek, begeven de Feestgenooten zich naar beneden, alwaar de keurige disch gereed staat. Nadat allen de voor ieder afzonderlijk „door „briefjes op de borden" aangewezen plaatsen hebben ingenomen, staat de Secretaris op en „doet het gebed."

Aangenaam en vroolijk is het gezicht der tafel, en de dischgenooten laten zich dan ook de spijzen goed smaken, om

(1) Zie Bijlage A.

daarna, onder het gebruik der vruchten, de navolgende hoofd- of verplichte conditiën te hooren instellen: *a* de Souvereinen deezer Landen, *b* de Grootmeester Nationaal, *c* de Koningin van Napels en Sicilië, *d* alle de Susters, *e* alle de Broeders over de oppervlakte der aerde verspreyd. Na iederen dronk hoort men „een driemaal herhaald Hoezee! en wordt een aria „gezongen, of doet het speeltuig zich hooren." Nogmaals geeft de Grootmeester een teeken, en de Secretaris rijst van zijn zetel op, om „de dankzegging te doen."

Spoedig is de tafel afgenomen, en de eetzaal in eene balzaal herschapen. De „Vry Metzelaars menuet" wordt uitgevoerd; het bal is geopend, en tot laat in den nacht „diverteeren zich de „Vry Metzelaren en hunne Zusters met den dans."

Zoover de historie. — Thans de vergelijking gemaakt tusschen de Feestviering van 1783 en die van een kleine eeuw later. Ook op den avond van 30 November 1869 wachten de Ceremoniemeesters, nu TWINTIG in getal, de komst der Zusters af; terwijl de Broeders zich in de binnenzaal vereenigen en zich met hunne Tabliers tooien.

Zien wij de drukte, die op het voorplein der Loge heerscht, en werpen wij daarna een blik in de receptiezaal; dan voorzeker blijft de ontboezeming niet achter: Welk verschil tusschen 1783, toen ZEVENTIEN Zusters de Broeders bezochten, en thans, 1869, nu honderden van lieve, gracieuse, maar ook verstandige en ontwikkelde Zusters onze gewijde gebouwen bezoeken.

Hoe moet niet onze geest tot ernst, ons hart tot dankbaarheid gestemd worden bij het waarnemen van dien veranderden toestand. De oorzaken daarvan op te sporen is den Vrijmetselaar niet alleen een plicht, maar ook een lust. Is dit groot getalverschil gedeeltelijk toe te schrijven

aan de overkomst van vele Europeanen uit het Westen; voor het grootste gedeelte is die toeneming te danken aan de krachtsontwikkeling en den arbeid der Europeanen in Indië. Gelijktijdig hebben zich land en volk ontwikkeld. Man en Vrouw beiden zijn op het pad der beschaving moedig en zonder om te zien voorwaarts geschreden; en de Vrouw, die aanvankelijk zoo ver bij den Man achterstond, heeft zich thans de plaats naast hem verworven. Vormde zij voorheen de minderheid, zoowel in getalsterkte, als, met uitzondering van enkele bijzondere gevallen, ook in ontwikkeling; thans is die verhouding gewijzigd en het evenwicht hersteld.

Indië, voorheen geheel onbekend, was de plaats, waarhenen de Europeanen zich op goed geluk begaven, hetzij dat zij op avonturen belust, of wel met wrevel en onverschilligheid jegens hun vaderland vervuld waren. Niet bekend met hetgeen hem wachtte, en niet stilstaande bij de vraag of de verandering tot vreugd dan wel tot smart zou leiden, toog de Westerling daarhenen.

Het *Oud-Batavia*, in de geschiedboeken vermeld als eene kleine veste, gelegen in een Oostersch land, en dag aan dag bestookt door een roofzuchtig en verraderlijk inheemsch volk, was de verzamelplaats van een handvol Europeanen. De Europeaan, daarheen gevoerd door luim, nood of list, en zich terstond na zijne aankomst geheel en al misplaatst en te leur gesteld gevoelende, kwijnde evenals de winterbloem, die van het Noorden naar de Morgenzone wordt overgebracht. Gevoerd van uit zijne eigene maatschappij, en geplaatst in eene andere, voor hem geheel nieuwe en zoozeer van de zijne afwijkende, was hij door den drang der omstandigheden verplicht, het mindere voor lief te nemen, wilde hij niet geheel te ondergaan.

De *Inlandsche samenleving* was voor hem de eenige toevlucht; en wekt het bevreemding, dat hij geheel en al

zich daarin wierp, en daar verstrooiing en gezelligheid zocht? Was het geluk, dat bestaat in gelijkheid van afkomst, neigingen, hartstochten en ontwikkeling, voor hem eene hersenschim; weldra was de begeerte daarnaar of de herinnering daaraan weggestorven, en gevoelde hij zich tevreden en gelukkig met wat hij had.

Tijden, plaatsen en toestanden, hoe zijn zij veranderd!

Was de Europeaan voorheen een vreemdeling in het land der Tropen; thans is hij lid eener eigene maatschappij in een eigen land.

De laatste honderd jaren vervormden de benauwde veste tot de sierlijkste Europeesche stad van het geheele Oosten. Zij bevorderden de Europeesche vestiging tot eene Europeesche maatschappij, en maakten Indië een open boek voor ieder, die lezen kan. Eene jonge, krachtvolle maatschappij, die het Westen tot hoeksteen heeft, maar de verdere materialen tot opbouw in eigen boezem vindt, staat voor ons aangezicht; en hare leden noemen bij traditie nog het Nederland in Europa hun *Patria*, maar schenken Indië den eernaam van *Vaderland*.

Moeten nog de bronnen worden genoemd, die de stoffen hebben opgeleverd, of de middelen door ons worden aangegeven, die tot de hervorming hebben geleid? Eenstemmigheid van allen hieromtrent maakt dit eenvoudig. De bron van bloei en welvaart was en blijve DIT land, dat door den voorzaat is gezocht met den geestkracht, hem eigen; dat hij heeft bewaard voor het nageslacht ten koste van leven en genoegen, en dat ons nog dagelijks begiftigt met zijne schoone en rijke voortbrengselen. De middelen verschafte het Oud-Europa. Vandaar kwamen de vruchten van nijverheid, kunst, vernuft en wetenschap, die hefboomen der Indische beschaving. Het leverde telken jare eene kern van kundige Mannen en ontwikkelde Vrouwen. De Oude Wereld wees de vormen der

samenleving aan, en gaf daardoor het middel aan de hand, om in Indië het geliefde *t'huis* te scheppen.

En zien wij tegenwoordig de snelle gemeenschap met Europa; voelen wij daarbij en daardoor tevens de behoefte ontstaan tot bijna dagelijkschen omgang met dat werelddeel; genieten wij al de voordeelen van de machtige beweegkracht onzer eeuw, den stoom, die de afstanden verkleint, en verplaatsingen gemakkelijk maakt; spreken wij door den telegraafkabel het land der Ouden toe; — dan worde de stelling niet te gewaagd gerekend, of de uitroep te stout: „De tijd is niet verre, dat de maatschappij in Indië is een onderdeel van, neen, één met die van Europa. Nederland ligt in Indië, zoowel als in Europa!" Het „daarom" der komst onzer Zusters — is niets minder dan het levend bewijs voor de juistheid dezer bevredigende beschouwingen, en der daaruit voortvloeiende, hoopvolle verwachtingen!

*

En eindelijk op Maçonniek gebied. — Valt ook daar in een of ander opzicht verandering te bespeuren? Dit nu blijke uit de redenen, die de Verslaggevers hebben genoopt de oratie, in 1783 uitgesproken, te reproduceeren. De eene was, piëteit voor de ontginners van den Maçonnieken bodem; de andere, kenschetsing van de heerschende begrippen ten opzichte der Maçonnerie, die, naar wij hebben opgemerkt, destijds ook bij de Vrouw niet even verlicht en liefdevol waren.

De Grootmeester, die in de Loge „La Vertueuse" voorzat, had, bij den aangenamen plicht van de Zusters toe te spreken, helaas! ook te wijzen op de vooroordeelen, waaronder de Vrijmetselarij gebukt ging; het wantrouwen, dat zij inboezemde; de verachting, die men tegen haar opwekte;

de vervolgingen, waaraan zij blootstond, en de verbodsbepalingen, die tegen haar waren afgekondigd. Hij noemde het gebeurde te Napels eene lichtende ster aan het donkere luchtgewelf, en de Vrouw, „die ons Broederschap onder haare „beschermende vleugels deedt schuilen, de menschenlievde zelve." Hij spoorde eindelijk de Vrouwen aan, om werkdadig mede te strijden ter overwinning van onverstand en logen.

Heeft die noodzakelijkheid ook bestaan voor den Orateur van 1869, en hebben de Broeders zich ook thans nog over onverdraagzaamheid en vooroordeel te beklagen? — Dood met de eeuw, die achter ons ligt, zijn hare kwalen; en heeft wellicht huivering de Zusters, die „La Vertueuse" bezochten, bij het binnentreden der Loge bevangen; — zij, die het voorgaande jaar de Loge „De Ster in het Oosten" betraden, dachten aan geen vooroordeel, ondeugd, vervolgingen of verbodsbepalingen, en koesterden geen wantrouwen; maar hadden de overtuiging, dat de Vrijmetselarij eene goede instelling, en de beoefening der deugd hare eerste leerstelling is.

Welken invloed de Vrouw heeft gehad en nog dagelijks uitoefent op de Maçonnerie en op ieder harer leden afzonderlijk, dat toont u de heildronk, op den Feestavond aan de Zusters gebracht; en in welke hooge mate de Maçonnerie haar vereert, is aangegeven in de toespraak van den dien avond opgetreden Voorzitter.

Keeren wij thans terug naar ons Logegebouw „De Ster in „het Oosten," waarvan eene photographie, als een blijvend aandenken, aan dit verslag is toegevoegd. De Zusters, tegen 8 ure opgekomen, zijn in de Receptiezaal vergaderd. Het Orgel speelt, en de Ceremoniemeesters der Loge noodigen de Dames uit om zich Tempelwaarts te begeven. In statigen

optocht treden de Vrouwen twee aan twee de groote zaal binnen, en zetten zich neder op de met blauw overtrokken stoelen, langs de lange zijden der zaal geplaatst. De Broeders, Maçonniek gekleed, staan achter de stoelen der Zusters, en zetten zich niet, voordat de Voorzitter, nadat de Zusters allen gezeten zijn, het teeken geeft.

Prachtig schouwspel inderdaad, die vierdubbele rij van Zusters, meest allen in het wit gekleed, en getooid met eene ceintuur of een' bandelier van lichtblauwe zijde. Zeggen wij te veel als wij beweren, dat voor de Broeders, die dien avond het Logegebouw bezochten, het uur, daar doorgebracht, het schoonste van hunne Maçonnieke loopbaan was?

De Voorzitter, getroffen door al het liefelijke, dat die aanblik oplevert, en vervuld van al den ernst, dien het bijeenzijn in den Tempel aan alle aanwezigen inboezemt, begroet daarop de vergaderde Zusters in de navolgende bewoordingen:

Luide, krachtig en helder klinkt onze heilgroet, klinkt ons welkom U tegen, wellieve Zusters! omdat die groet, omdat dat welkom ons komt uit het harte; uit harten, die U warm tegenkloppen; want we hebben U lief en we achten U hoog.

Wij groeten U, lieve Vrouwen! die ons den vaak zoo ongelijken en moeielijken levensweg effen maakt; die zoo dikwijls onze vreugde verhoogd, onze smarten gelenigd hebt! Wij groeten U, lieve Bloemen in den Levenstuin! die ons de waarde van het leven hebt leeren kennen, en dat leven ons zoo schoon, zoo rijk, zoo bekoorlijk en gelukkig maakt. Wij groeten U, lieve Schoonen! die, terwijl ge in lief en leed ons steeds trouw ter zijde waart, de doornen van ons pad zoo vaak hebt weg genomen, opdat ze ons niet zouden kwetsen; die met uwe zachte hand altijd geurigen en heelenden balsem wist aan te brengen, zoo we al gewond werden.

Ziet, ge komt tot ons om met ons Feest te vieren; om door uwe bekoorlijke tegenwoordigheid den luister van dat Feest te verhoogen.

Wij danken U daarvoor!

Wij, Vrijmetselaren, achten de Vrouwen hoog, omdat we de schoonheid huldigen; en de schoonheid huldigen, is de Vrouw verheerlijken, die er de hoogste uitdrukking van is. Ons Feest is een Eeuwfeest; het is de herdenking van het 100jarig bestaan onzer schoone Orde in deze gewesten. — En als we nu een blik terugslaan op dien langen weg, die daar achter ons ligt; als we bedenken, hoe in die honderd jaren onze Orde zooveel nader is gekomen tot haar verheven doel; als we zien, hoe in dat tijdvak de menschheid is vooruit gegaan in kennis, ontwikkeling, beschaving en veredeling; — dan verheugen we ons, dat de Vrijmetselaren niet tevergeefs hebben gewerkt.

Maar, ofschoon we trotsch zijn op dat schoone resultaat, dragen we toch het innige besef in ons om, dat wij, mannen, niet alleen dien arbeid hebben verricht. Volgaarne erkennen we, dat ook gij, Vrouwen! menigen steen hebt aangebracht om ons gebouw op te trekken. Door uwe aangeboren liefde tot al wat waarlijk goed en edel is, hebt ge onzen arbeid zooveel verlicht, en hebt ge ons nader gebracht aan ons doel.

Nader aan ons doel, het doel der Vrijmetselaren; dat doel, zoo verheven schoon als de flonkerende starrenhemel, die zich boven onze hoofden welft; dat doel, zoo heilig als de moederliefde; dat doel, zoo rein als de dauwdroppel op den rozenkelk!

Ge hebt ons zoo liefderijk en trouw geholpen in uwen eigen werkkring; — en is der Vrouwen werkkring al niet zoo uitgebreid en schitterend; hij is schoon, hij is heilig. De Vrouw is, naar hare natuur en roeping, het edele tegenbeeld van den Man.

Hij, geroepen om op het woelige wereldtooneel zich te bewegen en te handelen; — Zij, bestemd om in hare eigene woning eene kleine wereld van huiselijk geluk te vormen.

Hij, onbevreesd, koen en stout, pal staande te midden van het gevaar om, wat weêrstand biedt, door zijne kracht te trotseeren en te beheerschen; — Zij, gebied voerende door zachtmoedigheid en liefde alleen.

Uwe kracht, o Vrouwen! is in uwe zwakheid; uwe macht is in uwe liefde.

Hoeveel zijn we U niet verschuldigd; omdat ge ons de schatten van het huiselijk geluk hebt leeren kennen en waardeeren.

Ge hebt zoo zorgvuldig en liefderijk de bloemen van huiselijke liefde en van vrede gekweekt; en wanneer we dan ook vaak door de geheele wereld werden miskend en verguisd; — bij U, in uwe trouwe liefde, vonden we steeds heul en troost.

Uwe zachte hand heeft ons vaak voor struikelen bewaard; ze heeft ons liefderijk opgericht en geleid.

Trouwe Gezellinnen van ons leven, daarom hebben we U lief; daarom roepen we U nogmaals het welkom toe met hart en mond, nu ge komt om met ons dit schoone en waardige Feest te vieren.

Moogt ge hier vinden, wat we U zoo gaarne geven: onvermengde vreugde, onvermengd genot.

Moogt ge hier de overtuiging erlangen, dat ge door ons, Vrijmetselaren, hoog in eere wordt gehouden.

Moge dit Feest een blijvenden indruk op U maken; opdat ge later, bij de herinnering aan dezen avond, met waar genoegen kunt terugdenken aan het Eeuwfeest der Vrijmetselaren in Nederlandsch-Indië.

Diep is de indruk, dien deze woorden maken. Zij lokken van eene der Zusters een antwoord uit, dat, dierbaar aan den Vrijmetselaar, hem op nieuw de overtuiging schenkt, dat de Vrouw de Vrijmetselarij eerbied toedraagt en de Vrijmetselaren lief heeft. Mevrouw Pabst rijst van hare zitplaats op, en zich tot den Voorzitter wendende, zegt zij:

Zeer geachte Heeren Vrijmetselaren!

Namens de hier aanwezige Dames zeg ik U allen dank voor de onderscheiding, dat wij aan de viering van dit Eeuwfeest kunnen deel nemen, en dat wij het voorrecht hebben in den Tempel te zijn binnen geleid, waar, de ondervinding heeft het ons geleerd, reeds zoo veel goeds is tot stand gebracht.

Wij wenschen dan ook, dat de Orde der Vrijmetselaren in het algemeen, en de Loge „de Ster in het Oosten" te Batavia in het bijzonder, in kracht en bloei mogen toenemen; en wij, Zusters, zullen er naar streven, om, voor zooverre wij daaraan kunnen deel nemen, onze Broeders in de werkzaamheden tot bereiking van hun goed doel zoo krachtig mogelijk te ondersteunen.

Alsnu verzamelen zich de Broeders, aangewezen om aan de Zusters een Souvenir aan dezen avond te overhandigen.

Voorafgegaan door den President der Feestcommissie gaan zij, terwijl de eene een zilveren blad draagt, waarop de ornamenten zijn gelegd, en den anderen het genoegen van het overhandigen is ten deel gevallen, tot de beganfde spreekster der Zusters. Een Gouden Troffel, bevestigd aan een blauw lint, waarop eene witte rozet is aangebracht, wordt door den President aan Zuster Pabst aangeboden onder het uitspreken der volgende woorden:

Ik bied U, geliefde Zuster! dezen Gouden Troffel aan, als een blijk van onze ingenomenheid met de woorden, door U tot ons gericht, en tevens als eene herinnering aan het Feest, dat wij heden vieren.

Stellen de Vrijmetselaren hoogen prijs op hunne Zusters; in U, die ons haren welgemeenden dank en hare liefdevolle heilbeden hebt overgebracht, huldigen zij de talenten en de deugden, die de Vrouw versieren.

Veroorloof mij, dat ik, als President der Commissie, U tooie met dit Vrijmetselaarsgeschenk.

Met dit gouden kleinood, dat aan de eene zijde tot opschrift heeft

Aan de Tolk der Zusters

en aan de andere zijde

Vrijmetselaars Eeuwfeest, 30 November 1869,

blijkbaar ingenomen, zegt die lieve Tolk der Zusters voor de haar toegekende onderscheiding dank met eene beteekenisvolle geste, die der Vrouwen zoozeer tot uitsluitend eigendom schijnt geschonken. Daarop laat de Orgelmuziek

zich hooren, en wordt aan alle Zusters een Zilveren Troffel aan een blauw lint ter hand gesteld.

Inmiddels hebben de Zangers zich verzameld en wordt de Feestzang gezongen.

Wees welkom, lang verbeide dag!
Waarop uit hart en mond
De dankbre juichtoon klinken mag
Ter eer van onzen Bond.
Eene eeuw vlood heen. Zij wordt herdacht
Met dankbren Broedermin.
Wij zien, vertrouwend op haar kracht,
Der tweede blij begin.

De Tempel, waar het licht ontstond,
Nu honderd jaar geleên,
Op Neêrlandsch-Indie's dierbren grond,
Wordt thans door ons betreên.
De „Ster in 't Oosten," voortgebracht
Door „Trouwe Oprechtheid, Deugd,"
Zij onze roem; — voor 't Nageslacht
Een bron van heil en vreugd.

Komt, trouwe Broeders! vieren wij
Met dankbaar, blij gemoed
Het Eeuwfeest der Vrijmetslarij.
Het ga den Werkman goed.
Geheiligd blijv' de Broederband,
Die Keten, ons zoo waard!
Steeds legge de Eendracht hand in hand,
En Vrede heersche op aard!

Nadat deze zang, die op de samensmelting der voorheen te Batavia bestaan hebbende Loges „La Vertueuse" en „La „Fidèle Sincérité" tot de tegenwoordige Loge „De Ster in

„het Oosten" zinspeelt, krachtig en gevoelvol is uitgevoerd, spreekt de Feestredenaar de onderstaande rede uit.

Zeer waarde Zusters!

Brengen de Vrijmetselaren U voor alles hunnen dank voor de welwillendheid en opgewektheid, waarmede gij hunne uitnoodiging, om met hen het Eeuwfeest te vieren, hebt beantwoord; en zullen zij daarom trachten dat voor U aangenaam te doen zijn door het aanbieden van al datgene, wat het genoegen bevordert en de vroolijkheid doet heerschen; — om het eene blijvende plaats in uwe herinnering te geven, wordt meer vereischt dan goede muziek en wel voorziene tafels in met bloemen versierde zalen. Daartoe worde eene poging aangewend door mij, wien het voorrecht werd geschonken de Feestrede van dezen avond uit te spreken.

Het zal zeer zeker U niet bevreemden, dat de Vrijmetselaren in hun Logegebouw de Vrouwen met den naam van „Zuster" begroeten; evenmin, dat zij daaraan het woord „lieve" toevoegen. Is het eerste, voor het woord zij verlof gevraagd, het recht van den Maçon, dat zijne leer hem toekende en het gebruik bevestigde; het tweede, en wie uwer zal dit tegenspreken, is zijn plicht. Waarom de Mannen echter zich zelven den naam van Vrijmetselaren toekennen en elkander, wanneer zij in dit gebouw, dat zij Loge noemen, zijn vereenigd, met het woord „Broeder" toespreken, is waarschijnlijk aan U allen niet zoozeer bekend, dan dat niet eenige opheldering hieromtrent aan velen uwer wellicht welkom zal zijn. En hoe geleidelijk sluit zich dan daar het geven der verklaring niet aan, hoe zij in hun beroep van „Vrije Metselaren" *vrij* metselen, en als gevolg daarvan een *vrij* gebouw trachten op te trekken.

De Vrijmetselaren ontleenen hun naam aan het ambacht, dat zij zich tot zinnebeeld kozen. Het is het ambacht, dat van het ontstaan der wereld af het meest inspanning en studie vereischte, en tevens den mensch het nuttigst was. Het was, en zal zulks wel blijven, het handwerk, dat met de meeste ingenomenheid werd en zal worden beoefend. De bouwkunst, die thermometer der beschaving, stond reeds bij de Ouden boven aan de rij der wetenschappelijke en nuttige vakken. Herhaaldelijk wordt ons daarvan in hunne geschiedboeken de verzekering gegeven, en nog heden ten dage zijn de werken van het voorgeslacht daar, om het levend bewijs dier uitspraak te leveren.

Bij welken bewoner van Java staan niet, wanneer hij aan de wonderen der bouwkunst denkt, de Boro Boedhoer, of de poorten van het weleer zoo vorstelijke Modjopahit in al hare pracht en vervallen grootheid voor den geest? Aan wien uwer, die van Holland de reis herwaarts via Alexandrië gemaakt heeft, is de marmeren Moskee van Caïro onbekend; en wie, die in de laatste dagbladen en tijdschriften heeft gelezen van de moedige en zoozeer van volharding getuigende tochten der reizigster van uwen landaard, kent niet de pyramiden van Egypte of de bouwvallen van Memphis en Thebe? Hebben wij allen niet reeds in onze jeugd hooren verhalen van de prachtige gebouwen van Babylon en de hangende tuinen van Semiramis? En is de tempel van het Joodsche volk, door hunnen wijzen en kunstlievenden Koning SALOMO gebouwd, ons niet afgemaald door de dichters van zijnen tijd als het meesterstuk van architectuur? Griekenland, het land der kunsten en wetenschappen bij uitnemendheid, was ten toppunt van zijne glorie en welvaart, toen het ter eere van ieder zijner goden eenen tempel bouwde, en de gebouwen der volksvergaderingen en der openbare spelen oprichtte, waar zoowel de talenten van een DEMOSTHENES als die van een ARISTOPHANES en SOCRATES schitterden.

En bij het verval van den Griek rijst Rome aan de kim. De Romein, die bij den Griek smaak had leeren kennen en zelf over den krachtigsten geest en de uitgebreidste middelen kon beschikken, bouwt zijn Capitool, zijn circus, zijne tempels, zijne baden, zijne theaters, zijne kampementen; en het geprivilegieerd Gild of de Broederschap der Metselaren ontstaat, die gedurende eeuwen de kunst van bouwen hebben beoefend, en haar tevens overbrachten naar het wilde Noorden.

Weldra ontwikkelt zij zich ook daar, en verrijst het eene gebouw naast het andere. IJverig bouwen de werklieden op den maagdelijken grond voort, en worden de eerste woningen voor een hulpbehoevend en in vele opzichten onbeschaafd volk opgetrokken. Nauwelijks leerde het daarvan het genot en het daarmede gepaarde geluk kennen en waardeeren, of dankbaarheid voor dien zegen des Hemels dreef het volk tot het bouwen van een majestueuse woning voor hunnen God. Hoevele kerkgebouwen der vorige eeuwen getuigen van de piëteit des volks, en den ijver, de opoffering, de kennis en den smaak der werklieden, in Italië, Engeland, Duitschland, Frankrijk en ook in Nederland. Wij noemen de St. Pieter, de St. Paul, den Dom van Keulen en dien van Straatsburg, de Notre Dame en de St. Jan in ons eigen vaderland.

En thans, nu de torens der kerken niet meer uitsluitend de kenteekenen

van bloei en welvaart zijn, maar daarvoor de schoorsteenen der fabrieken, als zoovele getuigen van den vooruitgang en de nijverheid van onzen tijd, zijn in de plaats getreden, wordt nu de adel der bouwkunst veronachtzaamd en vergeten? Of toonen U de woningen der nijverheid, de gebouwen der wereldtentoonstellingen van Londen en Parijs het tegendeel; en staat het Paleis van Volksvlijt niet in Neêrlands hoofdstad, om de erkentenis af te dwingen, dat ook de Nederlander het hart warm voelt kloppen voor de schoonste der kunsten? Ziet verder de lusthoven en paleizen van Versailles, Windsor, Munchen, Koppenhagen en Amsterdam, — ik doe een' greep uit velen, — of de theaters van Londen, Napels en Weenen, of welk ander land het U lust te noemen. Bezoekt, naar 't U goeddunkt, de gebouwen der beeldende kunsten, der wetenschap en historie, der justitie, der volksvertegenwoordiging; geniet vóór het binnentreden den aanblik der even prachtige als gracieuse werken der bouwkunst; en met mij zult gij, van verrukking opgetogen, uitroepen: »Groot, o Bouwkunst! is uw werk; verheffend voor den aanschouwer, »zegenend voor het menschdom!"

Zusters! wordt door U nog de mededeeling verlangd, dat de metselarij den geest geheel vervulde dier mannen, die een groot, vrij werk wilden aanvangen, dat geen steun zoekt op den grond der aarde, noch eene plaats inneemt in het luchtruim des hemels; dat zij, herhaal ik, die een groot en verheven denkbeeld poogden te verwezenlijken, eene zinnebeeldige voorstelling daarvan zochten, en daartoe zich het ambacht kozen, dat de wereld zoo tot poëzie als tot werkelijk nut was?

Zoo ziet gij ons dan allen met het schootsvel om de lendenen, en de teekenen van het ambacht daarop afgebeeld, werkende aan het vrije gebouw, dat Deugd tot fondament heeft; Waarheid, Verlichting, Gewetensvrijheid en Liefde tot den Naaste tot hoeksteenen. Zoo toegerust en getooid, metselen de Maçons aan hun gebouw met de werktuigen, die de Oudheid ons aanwees en geleerd heeft te gebruiken.

Maar het karakter van dat gebouw, de beteekenis daaraan te hechten? Beiden staan ter aanschouwing van ieder uwer, die de wereld heeft leeren kennen. De werken des Vrijmetselaars, die de steenen vormen, waarmede zijn groot en eenig gebouw wordt opgetrokken, zijn de stichtingen, die aan de Broederschap het aanzijn te danken hebben. Ik wijs U, om dat aan te toonen, op het Maçonniek Archeologiesch Instituut, de Koninklijke Maçonnieke School voor Meisjes en het Royal Free Hospital te Londen, het Ondersteunings-Gesticht voor Ongelukkigen te Parijs, het Blinden-

Instituut te Amsterdam, de Werk-Inrichtingen voor Behoeftigen te Nijmegen en te Kampen, de Louisa-Stichting te 's Hage, de Jongens-Scholen te Dresden, Malvern, Jamaïca, Tottenham, het Gymnasium te Mainz, het Asyl voor Idioten te Lancaster en voor Bedelaars te Buenos-Ayres, de Hospitalen te Chesterfield en Bengalen, de Lees- en Uitspanningskamer te Oxford, het Opvoedings-Gesticht te Dresden „Zum goldnen Apfel," de Stichting van een Weduwen- en Weezenfonds te Elberfeld, het Dienstbodenfonds te Neurenburg, de Gaarkeukens in België en, al worde ons ook het verwijt van ijdelheid naar het hoofd geslingerd, ik noem U ook de Logeschool te Batavia.

Is het nog noodig, Zusters! U het gebouw te noemen, dat de Vrijmetselaar optrekt? Dat ik het niet noeme, maar dit overlate aan uwe eigene vinding; en dit zal U niet moeielijk vallen, wanneer door U een geheel wordt gebouwd uit de verschillende stoffen, die ik voor U nederlegde. Hoeveel schooner zal die naam wezen, en hoeveel liever zullen de eigenschappen zijn, aan dat gebouw toegekend, wanneer hij wordt gekozen, en wanneer zij worden bepaald door U, die het gemoed verpersoonlijkt en de zenuw van het gevoel zoo levendig voelt trillen.

Gemakkelijk lossen zich alle vragen op, die ik mij heb voorgesteld, dat uwen geest zouden bezig houden bij het bezoeken van ons Logegebouw, en die zeker, ik houd mij daarvan overtuigd, van uwe lippen zouden gevloeid zijn, hadde niet de achting voor de talrijke Broederschaar en de eerbied voor het geheimzinnige van onzen Bond U weêrhouden, en U doen vreezen onbescheiden te schijnen.

Maar nu nog de hoofdregelen, waarnaar wordt gebouwd, en die aan het gebouw het karakter zullen geven, bij de architectuur de bouwstijl genoemd, en van het schoone en reine, waarvan het prachtiger en verhevener gezicht, dat den bouw zal kenmerken, afhaakelijk is.

Deze is wellicht nog de laatste onzekerheid, waarin gij verkeert; ook die laatste oplossing worde U gegeven; maar wijt het niet mij, dat, wanneer ik gesproken zal hebben, gij zult genoodzaakt zijn te erkennen, dat, wat ik U mededeelde, U reeds bekend was, en ik dus niets anders deed, dan de schil van uw oog lichten, die belette, dat de beelden, die voor U stonden, zich op het netvlies weerkaatsten, om tot uwe ziel te worden overgebracht.

De hoofdregelen, waarnaar gebouwd wordt, of de beginselen, die de Vrijmetselaar bij zijnen arbeid volgt, worden teruggevonden in de lijnen, die men aan zijn denkbeeldig gebouw opmerkt. Deze zijn, hoe kan het

anders, in harmonie met de bestemming, die aan den bouw is gegeven. Het ernstige en eenvoudige, die kenmerken van waarheid en schoonheid, vormen het Hoofddenkbeeld. Voor uwe zintuigen vertoonen zij zich bij het aanschouwen van de Logegebouwen, en tot staving hiervan verzoek ik U den blik te willen slaan op het Logegebouw, waarin wij ons thans bevinden. Beschouwen wij die voor ons geliefde woning, dan ziet ons oog daaraan geene andere dan rechte lijnen, die evenwijdig aan elkander loopen en, waar zij worden verbonden, elkander rechthoekig snijden of zich in elkander verliezen; geen bogen of kromme lijnen, noch schitterend lijstwerk of in de stralen der zon vonkelende en verblindende bollen of andere dergelijke versierselen treft men aan. Breed, zwaar en hecht zijn de kolommen, die het gebouw schragen; recht de lijnen en eenvoudig het lofwerk. Dat rechte trekt ons aan, en wij vinden die liefde voor het rechte in de maatschappij terug. Of kent de spreektaal niet het »Recht door zee," het »Recht op het doel af," het »Rechte pad der »deugd," om daarmede al wat goed en edel is aan te duiden? En hecht zij niet aan het »slingerpad," »het draaien en kruipen," zoo aanschouwelijk voorgesteld door de zich in alle bochten kronkelende slang, het denkbeeld van al wat onedel en laag is?

Met de rechtheid der lijnen merken wij ook tevens hare gelijke waarde op. Doet zich de eene verticaal aan het oog voor, terwijl de andere horizontaal wordt waargenomen; haar aard en hare bestemming zijn dezelfde. Allen dienen zij tot hetzelfde doel, en voorrang heeft de eene niet boven de andere. Zijn zij gelijk; ook de wereld leert ons dag aan dag, dat de menschen allen gelijk zijn, denzelfden oorsprong hebben, hetzelfde einde, dezelfde behoeften, dezelfde bescherming, hetzelfde verdriet en dezelfde vreugde. En moge nu al ook de eene mensch meer op den voorgrond treden, of hooger plaats in deze wereld hebben ingenomen dan de andere, en dien ten gevolge, evenals de lijnen van ons Logegebouw, niet allen even sterk de aandacht trekken; zoo zijn toch alle menschen, kinderen van eenen Schepper.

En wat zou nu wel de reden zijn, dat die lijnen elkander rechthoekig snijden, en dat, wanneer zij in elkander vloeien, dit alleen strekt om beiden te schooner te doen uitkomen? De Selfhelp, Zusters! gaat niet samen met het Onderling Hulpbetoon; de Rechtvaardigheid niet met de Vergevensgezindheid; het Zelfvertrouwen niet met het Bewustzijn van onkunde en tekortkomingen; de Eerzucht niet met de Nederigheid. Zij zijn even zoovele goede eigenschappen van den mensch; maar toonen zich krachtiger en

edeler, wanneer zij op zich zelve staan, en verliezen hare waarde en ontaarden in halfheid, wanneer zij zijn vereenigd.

De Liefde en de Weldadigheid, het Geloof en de Tevredenheid, de Verlichting en de Beschaving, de Wellevendheid en de Vriendelijkheid, de Wijsheid en de Schoonheid, de Zucht tot Onderzoek en de Waarheid; — ziet, zij worden in één adem genoemd, en schooner komen beiden uit, wanneer de eene de hand reikt aan de andere.

Recht en breed is de koninklijke weg; recht en breed is ook het gezicht, dat het gebouw des Vrijmetselaars moet aanbieden. En noemt de architect den rechtlijnigen stijl naar zijne uitvinders den Dorischen; de Vrijmetselaar noemt hem dien des Geluks.

Gij hebt nu, geliefde Zusters! uit de lijnen der Bouwkunst gezien, welke regelen de Maçon moet in het oog houden, als hij arbeidt aan zijn ideaal. Gij zult het ernstige doel, dat de Orde der Vrijmetselaren beoogt, begrepen, en den heilzamen invloed gevoeld hebben, die haar streven op de wereld reeds heeft gehad en nog zal moeten uitoefenen.

Hoe, ten laatste, hebt gij in de wereld, waarin wij ons bewegen, den Vrijmetselaar zelven, als individu, werkzaam gezien? Wanneer hebt gij aan zijne deur aangeklopt, en heeft hij U niet open gedaan? Wanneer hebt gij zijnen raad ingeroepen, en heeft hij U dien niet gegeven? Hebt gij uwen Zoon tot hem gezonden, en is hij dien niet tot een tweeden Vader geweest; of hebt gij U over gepleegd onrecht beklaagd, en is U niet recht wedervaren?

De vuurberg heeft zijne aschregens uitgestort; de stroom is zijnen oevers ontwassen; de vlammen woedden; de aardbeving scheurde den grond, en een tal van natuurgenooten ondervonden de vernielende kracht van de elementen der natuur. Waarheen zullen de beroofden zich met vrouw en kinderen wenden? Gaat tot hem, gij noodlijdenden! en de Vrijmetselaar zal uwen nood helpen lenigen.

Eerbiedig staan de jonge weezen naast de diep bedroefde moeder te staren op het zwarte kleed, dat de Dood spreidde over het liefdevolle hart en het heldere hoofd van den te vroeg ontslapen vader. „Weg is „de verzorger, weg de beschermer, weg de raadsman van U allen!" zoo jammert de arme verlatene moeder. Blijft hopen, gij zwaar beproefden! de Vrijmetselaar vergeet de kinderen der weduwe niet!

Wij zitten in den huiselijken kring, en luisteren naar de lotgevallen van den zeeman op zijne gevaarvolle tochten, of van den krijgsman op het slagveld. Met ademlooze belangstelling volgen de ouders het verhaal

van den dierbaren zoon, en verheugen zich over zijn behoudene terugkomst. Vanwaar evenwel die traan in het ouderlijke oog? Verklaart de teruggekeerde niet, dat hij het genoegen des wederziens niet zoude smaken, hadde niet een Vrijmetselaar hem het leven gered, of van de middelen voorzien om weder te keeren?

In de stille binnenkamer treurt het slachtoffer van den laster der booze wereld. Van ieder verlaten, door ieder bespot, door allen vermeden, trekt de deerniswaardige zich terug en gaat, met bitterheid in het gemoed, gebukt onder de beschuldigingen van den schijn; onder den spot van de lichtgeloovigheid en het vooroordeel. Heeft niemand hem willen aanhooren; niemand lust of moed gehad om het monster des lasters in het aangezicht te slaan; dan blijft de Vrijmetselaar nog over, om te doen wat zijn plicht hem gebiedt.

Geliefde Zusters! aan uwe wenschen hoop ik voldaan te hebben. Bouwt tusschen de muren, die ik oprichtte, het gebouw der Vrijmetselarij verder op met den Troffel, die U als herinnering wordt aangeboden. Let nauwkeurig op de gebeurtenissen, die rondom U plaats hebben, en gij zult begrijpen, wat onze Orde zich ten doel stelt.

Tot besluit een wenk.

Aan U wordt een Troffel aangeboden. Waartoe? Evenals gij, door om U te zien, tot de zekerheid zult komen, wat Vrijmetselarij is; zult gij ook, door nauwlettend waar te nemen, de reden leeren kennen, die den Vrijmetselaar boven alles den Troffel doet liefhebben. Wisselen zonneschijn en regen, goede en kwade moussons elkander op aarde af; ook den Vrijmetselaar zijn als mensch zachtmoedigheid en toorn eigen. En mocht het nu gebeuren, dat de Vrijmetselaar zich in een onbewaakt oogenblik vergat; haalt dan fluks uwen Troffel, toont hem dien, en niet langer zult gij behoeven te vragen:

»Waartoe nu juist een Troffel?"

De onafgebroken aandacht, den woorden van den Spreker gewijd, is de voor hem streelende dank der vergaderde Feestgenooten.

Was het tot hier verrichte uitsluitend ten genoege geweest der Feestvierenden; thans worden de Bijdragen gevraagd ter ondersteuning van het door de Loge gegeven Onderwijs, met de volgende aanbeveling van den Voorzitter.

En nu, waarde Zusters en Broeders! zal U gelegenheid worden gegeven uwe offerande te brengen op het altaar der menschenliefde.

Bedenkt, dat uwe gaven zijn bestemd om uwe arme natuurgenooten op te heffen uit het stof van onwetendheid, ongeloof en bijgeloof.

De geheele menschheid vormt, als 't ware, één keten, die van de aarde tot den hemel reikt.

De meest ontwikkelde naar geest en hart is het naast bij de hoogste volmaaktheid; en wanneer nu zij, die in die keten beneden U zijn, zich tot U trachten op te heffen, reikt hun dan daartoe liefderijk de hand.

Hiermede zijn de werkzaamheden in den Tempel afgeloopen, en wordt aan het tweede gedeelte van het Feestprogramma gevolg gegeven.

De uitnoodiging daartoe luidt:

En nu, lieve Zusters! noodig ik U vriendelijk uit ons te willen volgen naar de danszaal, om daar onze feestelijkheden verder voort te zetten.

Vrij mogen we ons overgeven aan gulle vreugd; zij toch sluit de deugd niet buiten.

Genieten wij het leven,
Zoo lang ons de aarde draagt.
Hij, die 't ons heeft gegeven,
Heeft ook 't genot geschraagd.
't Ontwijken van de levensvreugd
Is 't kenmerk niet van ware deugd,
Die zaligt, waar zij leeft;
Want alles roept ons tegen: „Geniet wat God U geeft."

Waren de Zusters, zonder van de Broeders vergezeld te zijn, de zaal binnengetreden; bij het uitgaan bieden deze der Zusters hunnen arm en begeleiden haar naar de danszaal. (1)

Alsnu klinkt van uit de balzaal de Stafmuziek hun te gemoet. Terwijl de Promenade door de zaal wordt gedaan, zij het

(1) Zie Bijlage B.

ons vergund van het aanzien daarvan hier eene beschrijving in te voegen.

Al wat smaak en nijverheid vermochten, was bij het decoreeren der balzaal aangewend. Men zag aan de lange zijde der zaal tusschen de pilasters groote met levend groen versierde spiegels aangebracht, en de pilasters zelve met kunstbloemen afgezet; terwijl boven iederen spiegel een krans van groen was bevestigd, en boven ieder pilaster een schild met een symboliek teeken van den Metselaar, als hamer, beitel, troffel, tusschen het groen uitstak. Aan de korte zijden waren de deuren in eerebogen herschapen, en zag men guirlandes van blauw en oranje tusschen de gaskronen en de wanden der nette, ruime zaal, terwijl tegenover den hoofdingang de jaartallen 1769 en 1869 in gas werden opgemerkt. Dat het schoon, ja feeëriek was, mocht de decorateur ondervinden, toen hem aan den disch een dronk van dank werd toegebracht.

Middelerwijl hebben zich de oudere Zusters op de in het rond geplaatste sofa's en stoelen nedergezet, om aan de jeugd ruimte tot het dansen over te laten. Met een opgewektheid en een lust, als wellicht zelden was gezien, worden de verschillende dansen van het Feestprogramma uitgevoerd, en zijn, na iederen dans, de ververschingen, die Amerika den bewoner van Batavia in staat stelt te genieten, ten uiterst welkom.

Maar wat wordt daar gehoord? — „Naar buiten! Het „Vuurwerk wordt afgestoken!" Nu toont de Broeder Vuurwerkmaker zijne kennis van chemie en zijne kunst van vervaardigen. Vuurpijlen en vuurballen, de eene al schooner dan de andere, gouden regens en bloembouquetten, verdringen elkander in het luchtruim, en verlichten het ruime en prachtige Waterlooplein, waarover een onafzienbare menigte van rijtuigen en wandelaars zich bewegen. Harmonisch flikkeren de sterren

aan het hemelgewelf met die der Loge, door gas verlicht. Om strijd werpen zij hare stralen op de vele Zusters, die den Vrijmetselaar zoo lief zijn. Maar — hoe den band te vormen tusschen de sterren der aarde en de lichtbollen des hemels? — Ziet! daar rijst de luchtbal langzaam en statig op en voert de heilbeden met zich hemelwaarts.

Eeuwfeest der Vrijmetselaren.
Heil aan de Zusters!

zijn de woorden, die hij overbrengt. Al hooger en hooger rijst de ballon, tot dat hij zich in de wolken verliest.

De Staf doet den Vrijmetselaars Feestmarsch hooren, en roept hiermede de Gasten in de zaal terug. De balzaal is in eetzaal veranderd. Op verschillende tafels, van twaalf couverts ieder, is het collation aangericht. Spijzen en dranken noodigen zoo wellevend, dat hun geene eer aan te doen eene onbeleefdheid zou mogen heeten. Geen nood. Weldra zijn allen gezeten, en zorgen de Ceremoniemeesters en de Leden der Feestcommissie voor het waarnemen der honneurs.

Was de zaal als balzaal een opwekkend schouwspel; wij betwijfelen, of zij als eetzaal niet nog beter voldeed. In ieder geval, en dit, de danslustigen houden het ons ten goede, was de verandering den ouderen van dagen niet onwelkom; en de jeugd ergere zich niet aan de uitdrukking, door ons dien avond opgevangen van een ouden Vrijmetselaar: *„Is het „dansen voor weinigen gewenscht; de disch is het voor allen."*

Hebben de zwevende paren meer oor gehad voor de maat der muziek dan voor de zuiverheid harer toonen; hebben de toeschouwers zich meer verlustigd met het bezichtigen van zooveel schoons, bevalligs en kunstigs, dan met het volgen der verschillende uitgevoerde nummers van het muziekprogramma; — nu is de tijd daar, dat de Stafmuziek hare

rechten kan doen gelden. Hoe aangenaam en opwekkend voor den Vrijmetselaar klinkt zijn Feestmarsch, door den Broeder Orkestdirecteur voor dit Feest gecomponeerd; en welke diepe gewaarwordingen wekken de bij den Vrijmetselaar bekende slagen op de metalen klok allerwegen op. De toonkunstenaar ontvangt voor die compositie den dank van alle aanzittende Vrijmetselaren door een luid applaus, en niet minder dien der Zusters voor de andere nummers van het programma. (1)

„Stilte!" is het woord, dat allerwegen door de zaal wordt gefluisterd. Het Hoofd der Vrijmetselarij in Nederlandsch-Indië, Br: Mr. T. H. DER KINDEREN, staat op, en stelt, zich nagenoeg als volgt uitdrukkende, den toast op de Zusters in.

Geliefde Zusters!

Gelijk U bekend is, waren de Vrijmetselaren den 27sten dezer hier in grooten getale opgekomen, om te samen Feest te vieren, ter herdenking van het honderdjarig bestaan der Orde in deze gewesten.

Was er toen groote blijdschap in onze harten; thans zijn wij nog meer verheugd, omdat wij de zitplaatsen hier ingenomen zien door U, dierbare en liefelijke Wezens! aan wie wij zoo gaarne den beteekenisvollen naam van Zusters geven.

Een afzonderlijk Feest wordt U op dezen avond aangeboden, en dit doet wellicht de vraag bij U oprijzen, waarom toch de Vrouwen van den bond en de bijeenkomsten der Vrijmetselaren zijn uitgesloten.

O, lieve Zusters! wanneer gij wist hoe zwaar de taak is van den Vrijmetselaar; welke kracht vereischt wordt om hem getrouw te doen blijven aan zijne verbintenis; waarlijk, die vragen zouden dan niet bij U oprijzen; veeleer zoudt gij zeggen: Laat ieder blijven binnen den kring der bestemming, welke hem door den Schepper is aangewezen.

(1) Zie Bijlage C.

De arbeid van den Vrijmetselaar is van hoogst zedelijken aard. Zijne leer predikt beoefening der deugd en strekt tot bevordering van het geluk der menschheid.

Om daartoe te kunnen geraken, zijn wij, Vrijmetselaren, verplicht ons zelve te veredelen, en mitsdien eenen hevigen strijd te voeren tegen de hartstochten, ondeugden en gebreken, die eigen zijn aan de menschelijke natuur.

Dit is reeds voldoende om U te toonen, hoe moeielijk het is een waar en oprecht Vrijmetselaar te zijn.

Maar er is nog meer, dat van ons wordt gevorderd, en wel: Strijd te voeren tegen al, wat slecht en onrecht is in de wereld.

En daarom vraag ik U, geliefde Zusters! als zulk een zware taak, een zoo hevige strijd verbonden is aan de verplichtingen der Vrijmetselaren; zou het dan overeenkomstig zijn met de bestemming der Vrouw, tot hun verbond te behooren? — Neen; uwe bestemming is liefelijker en vreedzamer!

Heeft bij de Vrouw het zenuwstelsel en diens werking de overhand; bij den man heerschen de spieren.

Reeds in de eerste kinderjaren duiden de spelen aan, dat er verschil is tusschen de neigingen der Vrouw en die van den Man.

Hoe ouder het kind wordt, hoe meer het verschil te voorschijn treedt. Van welke wijsheid der Schepping getuigt dat niet, en hoe groot zijn de zegeningen daarvan op de vorming van den Man!

Immers behoef ik er slechts op te wijzen, welken gelukkigen invloed het Meisje kan hebben op den Knaap; hoe de Maagd den Jongeling leiden kan op het pad der deugd, en in hem een heilig vuur kan doen gloeien voor al wat goed en edel is; hoe de Vrouw den Man kan helpen in zijnen arbeid en hem steunen in den moeielijken strijd des levens.

Maar bovenal gewichtig is de roeping der Moeder in de opvoeding der Kinderen. Gij, Vrouwen! met uwe zachtheid en uw geduld, zijt geschikter om het Kind, althans in de eerste levensjaren, te leiden dan de Vader, die meer tot strengheid neigt. Geen schooner en eervoller roeping op aarde dan die, om de zaden van deugd in de Kinderharten te strooien.

De deugdzame lessen, aan Moeders schoot geleerd, zijn als zoovele goede engelen, die uwe Zonen en Dochteren in latere jaren, onder verleiding en beproeving, op den weg des levens omgeven en voor vertwijfelen en vallen behoeden.

Op die wijze werkt ook gij, Vrouwen! ijverig mede, en zijt voor ons een krachtige steun in het volbrengen der plichten, welke de Vrijmetselarij ons oplegt.

Broeders! dat wij allen van onze zitplaatsen opstaan, om met den ernst, dien de eerbied voor de Vrouw ons inboezemt, en al de liefde, die ons hart jegens haar vervult, dit glas te wijden aan de Vrouwen, hier in ons midden.

Broeders! Het heil der Vrouwen! Leve de Zusters!

Met de diepste stilte worden deze gevoelvolle woorden aangehoord, en met enthusiasme het glas op het heil der Zusters gedronken.

Verwonderd zien de Zusters op, toen Br: van der Linden aankondigt, dat hij een drievoudigen Koninginnetoast wil drinken. Hij verzoekt, dat na iedere genoemde Koningin het glas geledigd worde, en zegt daarop:

Vereert de Man zijn Koning; de Vrouw heeft hare Koningin lief. Daarom zij onze eerste drouk aan

Sophia van Wurtemburg,

Koningin der Nederlanden.

Vereert de Vrijmetselaar zijn Grootmeester; onze Zusters wijzen met trots op de Zuster, die in bange tijden den Vrijmetselaarsbond tegen vervolging en kerker beschermde. Het was in 1776, dat de Koningin van Napels bewerkte, dat de vervolgingen tegen de Vrijmetselaren werden gestaakt, en de gevangene Broeders werden ontslagen; terwijl door haren invloed in 1783 alle strafbepalingen tegen de vereenigingen der Vrijmetselaren werden opgeheven.

Wijdt daarom met mij, Feestgenooten! den tweeden drouk aan

Karolina van Oostenrijk,

Koningin van Napels.

Vereert de Broederschap de Vrouw; de Vrijmetselaren van Batavia vieren heden met haar Feest. Wij danken haar den luister van dezen dag, en voelden ons hart warm kloppen, toen in den vooravond de Zusters, bij monde van een harer, ons haren dank en de beste heilwenschen aan de Leden der Orde brachten. Die Zuster, de Tolk van allen, zij de derde Koningin. Broeders! de gezondheid van

Mevrouw Pabst,

de Koningin van het Feest.

Algemeen is de geestdrift, toen onze geliefde Vorstin wordt herdacht, en een driewerf luid Hoerah! gevolgd van het Wilhelmus, door de muziek uitgevoerd, weêrgalmt door de zaal. Niet minder sympathie wordt gevoeld voor den dronk op de Koningin der Vrijmetselaren; en algemeen mag onze Zuster Pabst de hartelijkheid der Feestgenooten ondervinden, toen zij als derde Koningin wordt geproclameerd.

Maar ook aan een disch komt een einde, vooral wanneer een „*Das Leben ein Tanz*" wordt gespeeld. Wie blijft dan nog zitten. „Naar buiten! Naar buiten! De eetzaal worde weêr „balzaal!" klinkt het van uit de hoeken der zaal, waar de jeugd, wellicht ook Amor, zich heeft verscholen.

Andermaal schieten de luchtpijlen door het luchtruim, en knallen de zware mokerslagen van den Chemist-vuurwerkmaker. „Wat gebeurt daar?" wordt gehoord, en men verdringt elkander om Zuster Gons het slotstuk te zien ontsteken. Een lont, door eene duif gedragen, vliegt van den gevel van het gebouw over de verraste menigte henen en ontsteekt het kunststuk.

Eeuwfeest.
Leve de Zusters!

vergezeld van de slagen eener rakettenbatterij en kanonnade, flikkert in het oog en dondert in het oor.

Ja, leve de Zusters! leve de jeugd! leve de dans! leve de vroolijkheid! En wederom zweven de paren op de toonen van Offenbach's muziek door de Logezaal, tot dat de *Morgenster* komt verkondigen, dat voor ditmaal de „*Ster in het Oosten*" behoort onder te gaan.

En zoo dan is onze taak, om een getrouw verslag te geven der Feestviering op 30 November 1869, met liefde en ingenomenheid

volbracht. Moge ook dit den naneef bereiken, en hij het evenzoo waardig keuren, ter kenschetsing van de eeuw en de personen, die in haar leefden, als door ons met belangstelling de 10de September 1783 wordt herdacht.

Maar welke gedachte zal den lezer in 1969 bezielen, en zal hij niet hoofdschuddend het boekske ter zijde leggen, wanneer hij leest van papieren luchtballons waaronder sponsen met spiritus, en polka's, walsen en françaises, gelijk wij hebben geglimlacht over den Vrijmetselaarsmenuet?

Onverschillig. — Waren de Voorvaders der 18de eeuw niet zoo ver als wij Kinderen der 19de; wij, bekrompen wezens der 19de, zijn geen voortbrengselen van de twee duizendste.

Maar, wat de tijd ook bare; met welke reuzenschreden de kunsten en wetenschappen ook mogen vooruitgaan; welk oordeel het nageslacht over ons ook vellen moge; — in één opzicht zeer zeker zullen wij niet worden overtroffen:

In Trouw aan onze Broederschap en in Liefde voor onze Zusters!

Mr. H. O. VAN DER LINDEN.

H. VELU.

Batavia, 1 Mei 1870.

het evenzoo
e personen,
ng de 10de

den, en zal
en, wanneer
ponsen met
wij hebben

e eeuw niet
spen wezens
uizendste.
schreden de
gaan; welk
in één op-
:
onze Zusters!

LINDEN.

BIJLAGEN.

BIJLAGE A.
(Zie blz. 9).

Karolina van Oostenrijk,

KONINGIN VAN NAPELS.

Deze Vorstin, Dochter van Keizer FRANS I, geboren in 1752, overleden te Weenen in 1814, was Gemalin van FERDINAND IV, Koning van Napels en Sicilië. FERDINAND, daartoe opgestookt door zijnen Staatssecretaris, den Markies BERNARDO TANUCCI, deed op den 12den September 1775 een edict afkondigen, waarbij de verbodsbepalingen tegen de Vrijmetselaren, onder zijnen Vader, Koning KAREL III, in 1751 uitgevaardigd, doch in 1754 wederom door dezen ingetrokken, vernieuwd werden en aan de Staatsjunta werd opgedragen, de overtreders van het verbod, als verstoorders der openbare rust en Majesteitschenners, geheel willekeurig en naar krijgsgebruik te behandelen. Met bitterheid ving TANUCCI daarop de vervolgingen tegen de Vrijmetselaren aan en, ten einde schijn van noodzakelijkheid hieraan bij te zetten, gebruikte hij eene lage en zelfs den Staatsman dier tijden onwaardige list.

Een slecht mensch, die in de Orde opgenomen was, en om een wandaad, wat evenwel aan de Broederschap onbekend was, zijn vaderland had moeten verlaten, liet zich tot uitvoering van den kwaadaardigen toeleg vinden. Hij noodigde, met voorkennis van TANUCCI, een groot aantal Napolitaansche Vrijmetselaren uit tot een Banket, hun, zoo gezegd werd, aangeboden door een Poolschen Prins, — een rol, door TANUCCI's vermomden Kamerdienaar gespeeld, — die den Vrijmetselaars zeer genegen was. De argelooze Broeders liepen in den strik. Zeer velen namen de uitnoodiging aan en begaven zich ter Feestzaal, waar men zonder hun weten Logemeubelen had verborgen.

Te midden van het Feest traden eensklaps de sbirren (politiesoldaten) binnen, namen allen gevangen en voerden hen naar den kerker. Het verdedigingsgeschrift, door den Advocaat FELIX LIOY uitgegeven, werd door den beul in het openbaar verbrand, en zuchtten de ongelukkigen in de gevangenis, terwijl hun moedige verdediger uit zijn

vaderland werd verbannen en eerst naar Frankrijk, daarna naar Holland vlugtte, waar hij goed werd ontvangen.

Intusschen was de Koningin als beschermster der diep getroffen Broeders opgetreden. De macht van TANUCCI, die algemeen gehaat was, werd door haar gebuikt. Zij deed door hare voorspraak en haren invloed de vervolgingen ophouden, de gekerkerde Broeders ontslaan en bewerkte zelfs, dat al de tegen de Vrijmetselaren uitgevaardigde verordeningen werden herroepen; ja, dat TANUCCI zelf, in een bevelschrift van den 28sten Januarij 1783, aan den President der Junta, den Markies CITO, bekend moest maken, dat de Koning de ingestelde beschuldigingen vernietigd had en de overtredingen, zoo zij bestonden, ongestraft wilde laten.

Met nieuwen ijver en lust werden daarop de werkzaamheden door de Vrijmetselaren hervat.

Uit dankbaarheid voor de edelmoedige bemoeijingen der Koningin, gelastte het Groot Oosten van Frankrijk aan de Loges, onder de verpligte Toasten bij de Banketten, eenen heildronk ter eere van Koningin KAROLINA op te nemen.

(Woordenboek voor Vrijmetselaren).

BIJLAGE B.
(Zie blz. 27).

PROGRAMMA

VAN HET

FEEST AAN DE ZUSTERS,

OP

DINGSDAG 30 NOVEMBER 1869,

in het LOGE-GEBOUW, des avonds ten 8 ure.

1. De Zusters, die aan het Feest deelnemen, worden door de Ceremoniemeesters ontvangen.

De Moeders, Vrouwen en Dochters van Vrijmetselaren hebben recht van toegang tot het Feest.

Vrijmetselaren, die Zusters wenschen te inviteeren, niet vallende in de bovengenoemde termen, worden uitgenoodigd, met opgave der namen, daarvan kennis te geven aan een der Leden van de Commissie.

Toegangskaarten worden tot den dag vóór het Feest afgegeven.

2. De Broeders wachten in de Groote Zaal de komst der Zusters af.

3. De Zusters, gekleed naar vrije keuze, mits getooid met een ceintuur of een' bandelier naar de kleur der Loge (lichtblauw), worden door de Ceremoniemeesters binnen geleid, en plaatsen zich op de voor haar bestemde zetels.

Het Orgel speelt.

4. De Zusters worden verwelkomd.

Hierop wordt door eene der Zusters geantwoord.

5. De Feestzang wordt uitgevoerd.

6. Een der Broeders spreekt, terwijl de Ceremoniemeesters de Zusters een Zilveren Troffel, bevestigd aan een lichtblauw lint, ten geschenke aanbieden.

7. De Liefdegiften, ten behoeve van de School der Loge, worden ingezameld.

8. De Zusters, daartoe uitgenoodigd, begeven zich onder geleide der Broeders en het spelen der Muziek naar de Danszaal.

Danszaal.

1. Nadat de Zusters en Broeders in de Danszaal gekomen zijn, doet de Stafmuziek zich hooren, waarna de Dans met eene Promenade begint.

Gedurende de Promenade bieden de Ceremoniemeesters de Zusters Programma's der Dansen en der Muziek aan.

Ververschingen worden aangeboden.

2. Na afloop van het eerste gedeelte van het Dansprogramma, worden de Feestvierenden uitgenoodigd het Vuurwerk te zien ontsteken.

3. Het Collation wordt aangericht op afzonderlijke tafels.

Aan iedere tafel is tot het waarnemen der honneurs een der Leden van de Commissie aangezeten.

4. De Dronk op de Zusters wordt ingesteld.

Daarna bestaat gelegenheid tot het uitbrengen van Toasten.

5. Het tweede gedeelte van het Dansprogramma wordt uitgevoerd.

6. De Commissie draagt zorg voor een Dameskleedkamer.

De Commissie voor de Feestviering:

M. W. de Val, *President.*
Mr. H. O. van der Linden.
H. Velu, *Secretaris.*
N. J. Raland.
S. A. Thomas.
J. Vogelenzang.
P. J. G. Beijerinck.
J. Forrest.
S. van Hulstijn.
J. van Kinsbergen.
H. W. E. Krüger.
Mr. J. P. Metman.
C. Pabst.
E. R. Gotteling Vinnis.
C. J. Westermann.

Batavia, den 1sten November 1869.

BIJLAGE C.
(Zie blz. 30).

Programma der Stafmuziek,

ONDER DIREKTIE VAN

Broeder T. F. MARKUS.

EERSTE GEDEELTE.

1. POLONAISE, ... Graben Hoffmann.
2. „*Tanzperlen*," Wals, ... Jos. Gungl.
3. „*Lieschen und Gretchen*," Polka, ... C. Faust.
4. POLKA VARSOVIENNE, ... A. Wallerstein.

TWEEDE GEDEELTE.

5. VRIJMETSELAARS FEESTMARSCH, . . T. F. Markus.
6. POTPOURRI de l'Opéra „*Les Amours du Diable*," A. Grisard.
7. DUO de l'Opéra „*Les Huguenots*," 2e acte, . G. Meijerbeer.
8. POTPOURRI de l'Opéra „*Robinson Crusoë*," . Offenbach.
9. SCÈNE et CHŒUR de l'Opéra „*La Traviata*," Verdi.

DERDE GEDEELTE.

10. „*Das Leben ein Tanz*," Wals, ... J. Strauss.
11. „*Muiblumen*," Polka Mazurka, ... T. F. Markus.
12. „*Die Jägerlieder*," Wals, ... Haunert.
13. „*Orphée aux Enfers*," Galop, ... Offenbach.

BIJLAGE D.
(Zie blz. 29).

Programma van het Vuurwerk,

VERVAARDIGD DOOR

Broeder Th. GORS.

1. KANONNADE.
2. BENGAALSCHE VERLICHTING, in afwisselende Kleuren.
3. BRILLANTE BLOEMFONTEINEN.
4. RAKETTEN, BOMMEN, ZWERMPOTTEN.
5. DE DRAAIENDE ROOS, in Kleuren.
6. LICHTKOGEL-BATTERIJ.
7. DE DRAAIENDE GLOBE, in Kleuren.
8. RAKETTEN, BOMMEN, ZWERMPOTTEN.
9. TWEE LUCHTBALLONS met OPSCHRIFTEN.
10. BLOEMBOUQUET.
11. RAKETTEN-BATTERIJ.
12. DRAAIENDE PYRAMIDE, in Kleuren.
13. ACHTPONDS BLOEMPOTTEN.
14. JAPANSCHE BLOEMPOTTEN.
15. SLOTSTUK met RAKETTEN-BATTERIJ en KANONNADE.

BIJLAGE E.

Namen der Broeders Commissarissen van het Feest.

Voorzitter der Feestviering:

K. F. W. d'Arnaud Gerkens.

Feestredenaar:

Mr. H. O. van der Linden.

Ceremoniemeesters:

S. A. Thomas.
A. W. Constant.
W. J. Olland.
F. F. P. Wethmar.

Broeders, die het Souvenir hebben aangeboden:

M. W. de Val.

A. W. Constant met F. F. P. Wethmar.
C. Pabst " F. M. Lauts.
Mr. J. P. Metman " D. B. van Vleuten.
S. A. Thomas " W. J. Olland.

Kapelmeester:

C. J. Westermanns.

Zangers:

K. F. W. d'Arnaud Gerkens.
Th. J. M. Blankenhagen.
A. N. Clavier.
C. C. Homburg.
J. van Kinsbergen.
Mr. J. P. Metman.
H. Meijll.
P. C. Simon.
A. Trivelli.
C. Vriesendorp.

Aalmoezeniers:

W. E. Schenck.
H. M. van Dorp.
E. B. Kielstra.
H. Bos Otten.

Ceremoniemeesters in de Danszaal:

Th. J. M. Blankenhagen. — J. J. van Oosterzee.
J. Blomhert. — F. J. C. Paré.
A. N. Clavier. — Mr. A. J. Redeker.
A. S. Howlett. — M. J. J. Römer.
C. J. Knoote. — J. H. Swaving.
F. L. Maurenbrecher. — A. Trivelli
R. Metelerkamp. — J. Vogelenzang.
A. Waardenburg.

Orkestdirecteur:

T. F. Markus.

Decorateurs:

J. van Kinsbergen. — J. Vogelenzang.

Hofmeester:

C. C. Baay.

Vervaardiger van het Vuurwerk:

Th. Gors.

Vervaardigers van het Drukwerk:

H. M. van Dorp. — W. Ogilvie.

Vervaardiger der Photographie:

W. J. Olland.

Verslaggevers:

Mr. H. O. van der Linden. — H. Velu.

BIBLIOTHEEK KAAPSE NASIONALE

